

## **ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Входження України в освітній інформаційний процес зумовлює пошук нових технологій та методів навчання майбутніх фахівців, у тому числі з документознавства та інформаційної діяльності, які повинні досконало володіти не тільки професійною компетентністю, але й мати високий рівень сформованої комунікативної компетентності, що передбачає наявність умінь та здатностей мирно співіснувати в соціумі, брати конструктивну участь в колективних рішеннях, ефективно презентувати власний науково-творчий потенціал, орієнтуватися в багатому світі духовної культури, оцінювати різні соціально-політичні, економічні та культурні події життя, свою поведінку та діяльність людей з позиції загальнолюдських цінностей тощо.

Мета статті – з'ясувати ефективність використання інформаційних технологій навчання у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності

Удосконалюючи професійну підготовку студентів, науковці та викладачі вищої школи особливу увагу сьогодні приділяють пошуку ефективних дидактичних методик, які б сприяли розвитку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних до творчості, самовдосконалення та самореалізації. Нові технології навчання досліджували В. Беспалько, Т. Рудницька, Г. Селевко, О. Падалка, О. Янишин та інші. Однак використання інформаційних технологій навчання у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в науковій літературі висвітленні недостатньо, зокрема мало уваги

приділено методам інтерактивних лекцій із застосуванням мультимедіа-технологій навчання.

Швидкі темпи розвитку комп'ютерних технологій у сучасному світі охопили практично усі сфери життєдіяльності суспільства, у тому числі й освіту. Завдяки цьому комп'ютер перетворився в потужний засіб освіти. «Упровадження комп'ютера у навчальний процес не лише звільняє викладача від рутинної роботи в організації навчального процесу, воно дає можливість створити багатий довідковий та ілюстративний матеріал, представлений у найрізноманітніших варіантах: текст, графіка, анімація, звукові та відео елементи» [4, с.55]. Однак це не означає, що комп'ютер, виконуючи частину функцій викладача, здатний витіснити педагога з процесу навчання. Навпаки, уміла співпраця людини й комп'ютера в освіті дозволяє зробити процес навчання ефективнішим. Найкраще така співпраця проявляється під час проведення інтерактивної лекції-візуалізації (із застосуванням мультимедійних технологій навчання).

У порівнянні з традиційними для вищої школи лекціями, коли викладач подає тему, а студенти конспектують навчальний матеріал, лекція-візуалізація має суттєву перевагу – інтерактивність. У базовому підручнику з педагогіки для студентів ВНЗ за редакцією І. Прокопенка вказано: «Інтерактивне навчання – це особлива форма організації навчального процесу, при якій відбувається постійна активна взаємодія тих, хто навчається. Таке навчання ґрунтується на співнавчанні, взаємонавчанні (колективному, груповому, навчанні у співпраці), де викладач і учень (студент) є рівнозначними, рівноправними суб'єктами. Інтерактивне навчання виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншими, однієї думки над іншою. Під час діалогу учні (студенти) оволодівають культурою спілкування, навичками бути демократичними, критично мислити, приймати продумані, продуктивні рішення. Інтерактивна технологія навчання – це така організація навчального процесу, яка заснована на взаємодії всіх його учасників у процесі навчального пізнання, забезпечуючи їхню колективну (кооперативну) діяльність. При цьому кожен учень (студент)

знає, що від його діяльності залежить кінцевий результат виконання поставленого перед усією навчальною групою завдання, за яке він має публічно прозвітуватись. В основі інтерактивних технологій лежить принцип інтеракції, тобто багатостороння комунікація, постійна взаємодія суб'єктів процесу навчання між собою, їх співпраця, спілкування, співробітництво. При цьому викладач – лише організатор і координатор інтерактивної взаємодії. Для таких технологій є обов'язковою вимога – наявність для всіх учасників навчального процесу спільної навчальної мети. Кожна з інтерактивних технологій навчання містить чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, різноманітні процедури, що стимулюють діяльність тих, хто навчається (ділові і рольові ігри, дискусії, опрацювання дискусійних питань, моделювання життєвих і професійних ситуацій, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин ситуації тощо), за допомогою яких можна досягти запланованих результатів» [6, с. 361 – 362].

Отже, інтерактивні методики передбачають сумісне навчання (навчання в співпраці), коли і студенти, і викладач є суб'єктами навчання. Викладач виступає лише у ролі більш досвідченого організатора процесу навчання. Усі учасники освітнього процесу при цьому взаємодіють одне з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку. Студенти занурюються в реальну атмосферу ділового співробітництва з вирішення проблем, оптимальну для вироблення навичок і якостей майбутнього фахівця із документознавства та інформаційної діяльності.

Обираючи методи взаємодії викладача і студентів, Т. Непомняща надає перевагу саме інтерактивним методам, «...оскільки інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання студенти вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення» [5, с. 111]. Для розвитку комунікативної компетентності студента у процесі навчання математичних дисциплін

дослідниця використовує такі, «...що дають змогу студентові усвідомити свою залежність від соціуму, виробити ключові стратегії поведінки у різних ситуаціях професійного спілкування (перебуваючи в ролі керівника або підлеглого, організатора або виконавця), відчути відповідальність за результати спільної діяльності» [5, с. 111]. Крім того, вважає, що ці методи потрібно спрямовувати й на самостійну роботу студента, «виконуючи яку, він усвідомить необхідність взаємодії з іншими студентами й викладачем» [5, с. 111].

З метою формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у нашій практиці активно використовується метод інтерактивної *лекції-візуалізації*. У «Педагогіці вищої школи» А.Кузьмінського зазначено: «Лекція – це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою» [3, с. 258]. «MultiMedia-технології – це технології інтегрованого представлення всіх видів інформації (зорової, текстової, графічної, відео, звукової і навіть тактильної, смакової та офративної) на електронних носіях у цифровому форматі у вигляді електронного документа (ММ-документа) і відтворення його на окремому комп'ютері або на екрані за допомогою MultiMedia-проектора (ММ-проектора) та відповідних комп'ютерних пристроїв. ММ-технології – це технології конвертування всіх видів інформації у цифровий формат, інтегрування цієї інформації в один документ і відтворення його на комп'ютері» [6, с. 362]. Використання лекції-візуалізації передбачає передавання усної інформації, перетвореної технічними засобами навчання у візуальну форму. «Завдяки можливостям поєднувати тексти, образи, анімацію і звук, мультимедійні засоби володіють винятковою привабливою силою, мобілізують усі сприймальні здібності людини, використовуючи асоціативну силу інформаційних засобів. Наприклад, відеоряд додає інформації ефектного та емоційного відтінку...» [4, с. 56]. Як вказує О.Баліцька : «Лектор широко використовує такі форми наочності, які самі виступають носіями змістовної інформації (слайди, плівки,

планшети, креслення, малюнки, схеми і т.д.). Для даного виду занять характерно широке використання так званих «опорних сигналів», коли вся інформація кодується у вигляді певних символів, знаків, а потім викладач коментує їх функціональні й системні взаємозв'язки» [1, с. 136]. Поєднання коментарів викладача з відеоінформацією чи анімацією значно активізує увагу студентів до змісту навчального матеріалу, викладеного педагогом, і активізує інтерес до нової теми. Навчання стає цікавим і емоційним, надає естетичне задоволення студентам і підвищує якість представленої викладачем інформації. Разом із тим суттєво змінюється роль педагога в освітньому процесі. Викладач ефективніше використовує час, відведений на лекцію, зосередивши увагу на обговоренні найскладніших фрагментів навчального матеріалу.

Готуючи заздалегідь лекцію-візуалізацію, викладач розробляє на комп'ютері у додатку Power Point програми Office необхідну кількість слайдів, доповнюючи відеоінформацію на них аудіосупровідом та елементами анімації. Звісно, така робота вимагає відповідної кваліфікації викладача: він повинен володіти необхідним рівнем знань комп'ютерної техніки і володіти навичками роботи з програмним забезпеченням. Під час викладу лекції-візуалізації викладач епізодично презентує інформацію на слайді як ілюстрацію, що сприяє кращому і усвідомленішому засвоєнню інформації студентами.

Ефективність застосування лекції-візуалізації пояснюється своєрідністю оформлення текстової інформації у вигляді графіків, логічних схем, таблиць, формул. У поєднанні із звуковими ефектами, елементами анімації і коментарями викладача матеріал, запропонований на лекції, стає більш цікавим і доступним для розуміння і сприйняття студентами, значно підвищує якість освіти, мотивує до роздумів, до включення у бесіду чи навіть дискусію із викладачем чи однолітками.

У практиці підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності ми використовуємо інтерактивну лекцію із застосуванням техніки зворотного зв'язку. Традиційно задача підвищення ефективності навчання у ВНЗ вирішується шляхом постійного вдосконалення каналу прямого зв'язку

(наприклад, застосування різних видів наочності), разом із тим, каналом зворотного зв'язку інформація про якість засвоєння матеріалу від студента до викладача надходить епізодично, як правило, із запізненням і не може слугувати засобом оперативного керування освітнім процесом (Рис.1.).

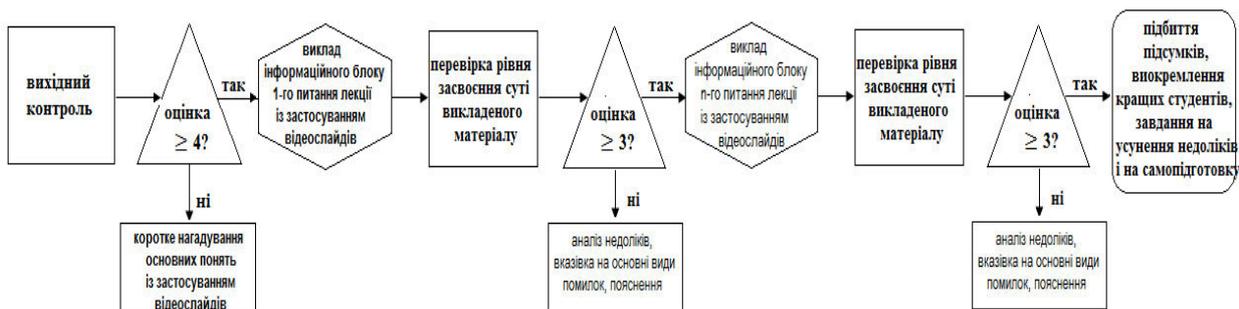
Рис. 1.



Слабке засвоєння студентами навчального матеріалу є сигналом помилки, який повинен приводити до коригування навчального процесу, перегляду викладачем власної методики, корегування організації занять, засобів навчання, тим самим своєчасно впливати на успішність студентів.

Найбільш перспективним для інтенсифікації каналу зворотного зв'язку на сучасному етапі є впровадження в освітній процес різних інформаційних технологій – вискоєфективних мультимедійних програм інтерактивного характеру і відповідного обладнання. Інформаційні технології дозволяють проектувати з комп'ютера на екран як навчальний матеріал, необхідний для засвоєння, так і контрольні запитання для студентів. Результати контрольних питань практично миттєво обробляються комп'ютером і надаються викладачу для прийняття рішення щодо тактики ведення лекційного заняття. Приклад алгоритму проведення лекції із застосуванням техніки зворотного зв'язку наведено на рис. 2.

Рис. 2.



Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку можлива як за допомогою технічних засобів навчання у спеціально обладнаних аудиторіях, так і за допомогою звичайних вербальних засобів. Якщо лектор іде традиційним шляхом, – зауважує О. Баліцька, – то це нагадує лекцію-бесіду [1, с. 137]. Під час проведення такої лекції С. Вітвицька рекомендує використовувати постановку питань на початку лекції чи після кожного її розділу. Якщо відповідь є правильною, викладач продовжує виклад, якщо ж ні – аналізує недоліки, указує на основні види помилок, ставить додаткові питання, пояснює окремі моменти, підводить підсумки [2, с. 170].

Отже, використання таких інтерактивних методів навчання як лекція-візуалізація та лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку допомагає викладачеві змінити звичну для студента ситуацію навчання, характер діяльності і змушує його від пасивного спостерігача стати активним учасником навчального процесу, у якому важливого значення набуває ефективна комунікативна взаємодія на основі взаєморозуміння, прояву толерантності, поваги до особистості, емпатії вміння відстоювати власну позицію, не принижуючи гідності інших тощо.

Перспективами подальших досліджень інтерактивних методів щодо формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців вважаємо ділові та рольові ігри, а також метод кейс-стаді та метод проектів.

### **Список використаних джерел:**

1. Баліцька О.П. Інноваційні технології у викладанні лекцій для вищих навчальних закладів / О. П. Баліцька // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб.наук. праць. – Київ – Вінниця : Планер, 2015. – Вип.43. – С.134 – 137.

2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання / С.С.Вітвицька. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.

3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І.Кузьмінський. – К. : Знання, 2011. – 486 с.

4. Морозов В. Упровадження новітніх інформаційних технологій у сучасний педагогічний дискурс / В.Морозов //Вища освіта України, 2013. – № 2. – С. 54 – 58.

5. Непомняща Т. В. Формування комунікативної компетентності студентів ВТНЗ у процесі навчання математичних дисциплін : дис.. канд. пед. наук : 13.00.09 / Непомняща Тетяна Володимирівна. – Донецьк, 2013. – 293 с.

6. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III – IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф.Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – 572 с.

*У статті розглянуто поняття «комп'ютерні технології», «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи», «MultiMedia-технології»; з'ясовано ефективність використання інформаційних технологій навчання у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності на основі розгляду таких методів інтерактивного навчання як лекція-візуалізація та лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку. Увага зосереджена на тому, що упровадження комп'ютера у навчальний процес не лише звільняє викладача від рутинної роботи в організації навчального процесу, але й дає можливість створити багатий довідковий та ілюстративний матеріал, представлений у найрізноманітніших варіантах: тексті, графіці, анімації, звукових та відео елементах.*

**Ключові слова:** *комунікативна компетентність, комп'ютерні технології, лекція-візуалізація, лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, інтерактивне навчання.*